
Onderzoek Externe Veiligheid

Omgevingsvergunning strijdig gebruik: **Kromme wijk 16 te Nieuweroord**

Gemeente: Hoogeveen

Bron: Google Streetview

Opsteller:	
Organisatie:	RUD Drenthe, team Advies
Datum:	23 oktober 2017
Telefoon:	0611617942

Emailadres:	
Versiedatum:	23-10-2017
Zaaknummer:	Z2017-00017276
Tegenlezer:	

INHOUD

1 Inleiding	4
1.1 Adviesvraag extern veiligheidsonderzoek	4
1.2 Het plangebied	4
2 Externe Veiligheid	6
2.1 Plaatsgebonden risico (PR)	6
2.2 Groepsrisico (GR)	6
2.3 Verantwoordingsplicht	6
2.4 Beleidskader	7
2.4.1 Buisleidingen	7
2.4.2 Transport	7
2.4.3 Risicobedrijven	8
2.5 Gemeentelijk beleid externe veiligheid	8
3 Risicoanalyse Buisleidingen	9
3.1 Buisleidinggegevens	9
3.2 Belemmeringenstrook	9
3.3 Risicoberekening buisleidingen	9
3.4 Structuurvisie buisleidingen	10
3.5 Plaatsgebonden risico 10^{-6} per jaar (buisleidingen)	10
3.6 Invloedsgebied buisleidingen	10
3.6.1 Kwantitatieve beoordeling groepsrisico	10
3.7 Verantwoording groepsrisico	13
4 Conclusies en aanbevelingen	14
4.1 Buisleidingen (BEVB)	14
4.1.1 Plaatsgebonden risico buisleidingen	14
4.1.2 Invloedsgebied buisleidingen	14
4.1.3 Belemmeringenstrook	14
4.1.4 Groepsrisico buisleidingen	14
4.1.5 Structuurvisie buisleidingen	15
4.2 Veiligheidsregio Drenthe (VRD)	15

1 Inleiding

1.1 Adviesvraag extern veiligheidsonderzoek

De gemeente Hoogeveen heeft een principeverzoek ontvangen voor het mogen uitbreiden van de woon zorg boerderij aan de Kromme wijk 16 in Nieuweroord. De uitbreiding heeft te maken met een toename van circa 9 cliënten die zorg behoeven dat zich richt op de 24-uurs opvang (begeleid wonen) van jongeren met een gedragshandicap . In de huidige situatie biedt de zorgboerderij al een opvang voor 6 van dergelijke jongeren.

Om deze uitbreiding te kunnen realiseren zal de huidige woning van de boerderij met de aangrenzende stal worden gerenoveerd en wordt geschikt gemaakt met nieuwe appartementen. De uitbreiding geschiedt in twee fasen. Beide fasen zijn in dit advies uitgewerkt.

Tevens wordt de realisatie van een nieuwe bedrijfswoning aangevraagd ten behoeve van het gezin die de opvang regelt en de zorg aanbiedt.

Ten behoeve van de beoordeling van het aspect Externe Veiligheid voor dit principeverzoek heeft de Regionaal Uitvoeringsdienst Drenthe (RUD) een veiligheidsstudie uitgevoerd. Dit onderzoek bestaat uit de volgende onderdelen:

- inventarisatie van de risicobronnen in en nabij het plangebied;
- analyse van de invloed van risicobronnen op de veiligheid;
- toetsing van de veiligheidssituatie aan de geldende veiligheidsnormen;
- uitvoering van een kwantitatieve risicoanalyse;
- beoordeling van de noodzaak voor een verantwoording van het groepsrisico.

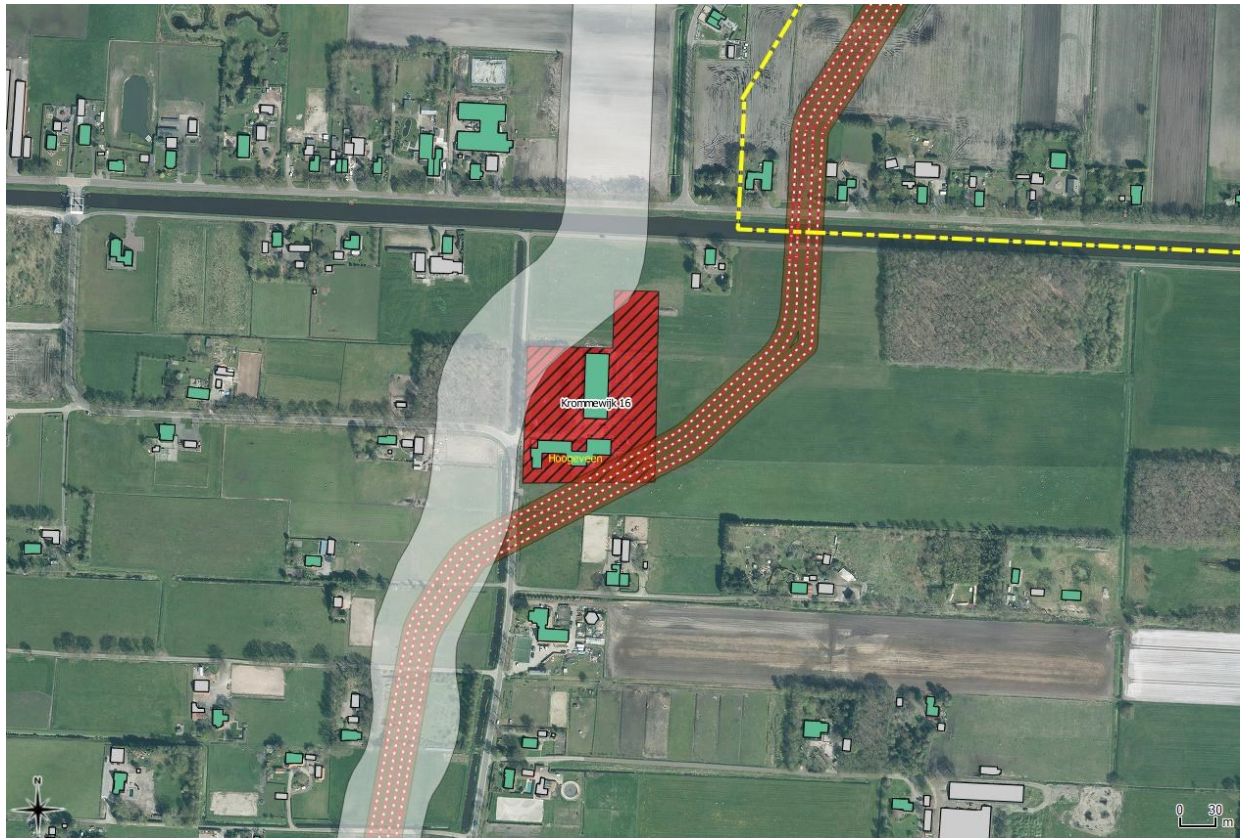
1.2 Het plangebied

Het plangebied ligt in het buitengebied ten zuidoosten van Nieuweroord en ten zuiden van de Verlengde Hoogeveense vaart. In de onmiddellijke nabijheid liggen 4 hoge druk aardgasleidingen van de Gasunie.

Tevens ligt de locatie in de directe nabijheid van de reserveringsstrook voor een toekomstige buisleidingenstraat. Deze leidingenstraat is gebaseerd op de Circulaire buisleidingen.

In de omgeving zijn verder geen risicobronnen aanwezig, waarmee rekening moet worden gehouden.

In de afbeelding hierna is de planlocatie weergegeven met de ligging van de buisleidingen en de reserveringsstrook.

Figuur 1. Plangebied met ligging buisleidingen en reserveringsstrook

2 Externe Veiligheid

Externe veiligheid beschrijft de risico's die ontstaan als gevolg van opslag of handelingen met gevaarlijke stoffen. Dit kan betrekking hebben op inrichtingen (bedrijven) of transportroutes via de weg, het spoor of via buisleidingen. Voor deze categorieën is verschillende wet- en regelgeving van toepassing.

Binnen het beleidskader voor externe veiligheid worden twee kernbegrippen onderscheiden, namelijk het plaatsgebonden risico en het groepsrisico. Hoewel beide begrippen onderlinge samenhang vertonen zijn er belangrijke verschillen. Hieronder worden beide begrippen verder uitgewerkt.

2.1 Plaatsgebonden risico (PR)

Voor het plaatsgebonden risico geldt een grenswaarde 10^{-6} per jaar. De grenswaarde geldt voor kwetsbare objecten. Daarnaast geldt voor het plaatsgebonden risico een richtwaarde 10^{-6} per jaar. De richtwaarde geldt voor beperkt kwetsbare objecten.

Het plaatsgebonden risico is het risico op een plaats buiten een risicobron, zijnde een bedrijf, een buisleiding of een transportroute voor gevaarlijke stoffen, uitgedrukt in de kans per jaar dat een persoon die onafgebroken en onbeschermd buiten die risicobron zou verblijven, overlijdt als rechtstreeks gevolg van een ongewoon voorval binnen die risicobron, waarbij een gevaarlijke stof betrokken is.

2.2 Groepsrisico (GR)

Het groepsrisico is een maat om de kans weer te geven dat een incident met dodelijke slachtoffers voorkomt. Voor het groepsrisico geldt **geen** richt- of grenswaarde. Het groepsrisico wordt daarentegen afgezet tegen een oriëntatiewaarde en wordt bepaald binnen het invloedsgebied. In de meeste gevallen wordt het invloedsgebied begrensd op de 1% letaliteitzone. Het groepsrisico wordt weergegeven in een grafiek waarin de groeps grootte in aantallen wordt uitgezet tegen de kans dat een dergelijke groep het slachtoffer wordt van een ongeval.

2.3 Verantwoordingsplicht

De verantwoordingsplicht richt zich op alle personen die binnen een invloedsgebied aanwezig zijn of kunnen zijn. Dus niet alleen de personen die aanwezig zijn in woningen of werkruimten, maar ook personen in de openbare ruimte zoals verkeersdeelnemers.

Het gaat hierbij niet alleen om het voorkomen van gewonden en dodelijke slachtoffers. Het gaat om het voorkomen van maatschappelijke ontwrichting ten gevolge van de ongevallen met gevaarlijke stoffen.

De berekening van het groepsrisico is een onderdeel van de verantwoordingsplicht. De rekenwijze is vastgelegd in protocollen. Het berekende groepsrisico wordt geïkt aan de oriëntatiewaarde.

In de verantwoording moet verder worden afgewogen, welke veiligheidsmaatregelen moeten of kunnen worden getroffen die kunnen leiden tot een lager groepsrisico. Met de verantwoordingsplicht worden betrokken partijen gedwongen om een goede ruimtelijke afweging te maken, waarin de veiligheid voor de maatschappij als geheel voldoende gewaarborgd wordt. Op deze manier wordt beoogd een situatie te creëren, waarbij zoveel mogelijk de risico's zijn afgewogen en geanticipeerd is op de mogelijke gevolgen van een incident.

Met uitzondering van de berekening bestaat de verantwoording uit een kwalitatieve afweging en richt zich op aspecten als de mogelijkheden van bestrijdbaarheid van een mogelijke calamiteit en de mate van zelfredzaamheid van de populatie.

Onderstaande figuur geeft een overzicht van onderdelen die in een verantwoording naar voren komen. In de 'Handreiking Verantwoordingsplicht Groepsrisico' zijn deze onderdelen nader uitgewerkt en toegelicht.

Verplichte en onmisbare onderdelen:	
A	Ligging GR t.o.v. oriënterende waarde
B	Toename GR t.o.v. nulsituatie
C	De mogelijkheden van zelfredzaamheid van de bevolking
D	De mogelijkheden van hulpverlening
E	Nut en noodzaak van de ontwikkeling
F	Het tijdsaspect

Figuur 2. Verplichte en onmisbare onderdelen van de verantwoordingsplicht van het groepsrisico.

Op grond van het Besluit externe veiligheid inrichtingen, het Besluit externe veiligheid transportroutes en het Besluit externe veiligheid buisleidingen, dient de Veiligheidsregio Drenthe (VRD) in de gelegenheid te worden gesteld om in verband met het groepsrisico advies uit te brengen over de bereikbaarheid van het gebied en de bestrijdbaarheid van een ramp en over de zelfredzaamheid van personen.

De adviesaanvraag kan gericht worden aan de de Veiligheidsregio Drenthe. Het algemene emailadres is: brandweeradvis@vrd.nl. Het advies van de VRD dient onderdeel uit te maken van de verantwoording van het groepsrisico.

2.4 Beleidskader

Om de externe veiligheidsrisico's te beheersen heeft de rijksoverheid een aantal besluiten opgesteld die leidend zijn voor externe veiligheidstaken van de provincie en gemeenten. Het gaat daarbij om wet- en regelgeving waarin risiconormen zijn gesteld voor inrichtingen, transport van gevaarlijke stoffen en buisleidingen.

2.4.1 Buisleidingen

Voor het transport van gevaarlijke stoffen via buisleidingen zijn de normen voor externe veiligheid in het Besluit externe veiligheid buisleidingen (Bevb) vastgelegd. De regels voor buisleidingen zijn op basis van het Bevb uitgewerkt in de Ministeriële regeling externe veiligheid buisleidingen. Het Bevb stelt verplicht om bij onder andere het vaststellen van een bestemmingsplan rekening te houden met de externe veiligheidsaspecten.

2.4.2 Transport

Voor het transport van gevaarlijke stoffen via het water, de weg en het spoor zijn de normen voor externe veiligheid (vanaf 1 april 2015) in het Besluit externe veiligheid transportroutes (Bevt) vastgelegd. Voor het aantal transporten dat via een bepaalde route plaatsvindt, moeten de Basisnettabellen van de Regeling Basisnet worden aangehouden.

Het Bevt stelt verder verplicht om bij onder andere het vaststellen van een bestemmingsplan rekening te houden met de externe veiligheidsaspecten.

2.4.3 Risicobedrijven

Het Besluit externe veiligheid inrichtingen (Bevi) bevat veiligheidsnormen voor bedrijven die een risico vormen voor personen die buiten het bedrijfsterrein van de risicobron verblijven. Het Bevi verplicht gemeenten en provincies rekening te houden met de externe veiligheidsaspecten bij het verlenen van omgevingsvergunningen (milieu) en bij het vaststellen van een bestemmingsplan nabij een Bevi-inrichting.

2.5 Gemeentelijk beleid externe veiligheid

De gemeente Hoogeveen heeft in 2010 beleid vastgesteld voor het beleidsveld externe veiligheid. In dit advies wordt zo veel mogelijk al rekening gehouden met dit vastgestelde beleid.

3 Risicoanalyse Buisleidingen

Voor het transport van gevaarlijke stoffen via buisleidingen zijn de normen voor externe veiligheid in het Bevb vastgelegd. Nabij de planlocatie liggen vier hoge druk aardgasleidingen van de Gasunie die relevant zijn voor externe veiligheid. Voor het opstellen van de QRA voor het transport via ondergrondse buisleidingen is gebruik gemaakt van het softwareprogramma Carola, versie 1.0.0.52.

3.1 Buisleidinggegevens

Voor dit EV-advies zijn de buisleidinggegevens voor deze locatie opgevraagd bij de Gasunie. Het gaat om de volgende hoge druk aardgasleidingen.

Kenmerk	Diameter (mm)	Druk (bar)	100 % letaliteit (m)	Invloedsgebied (m)
A-516	1220	66.2	200	540
A-519	1220	66.2	200	540
A-619	1219	66.2	200	540
A-661	1219	79.9	210	580

Tabel 1. Overzicht hogedruk aardgastransportleidingen

De buisleidingdata dateert van 20 oktober 2017 en zijn in het softwareprogramma Carola ingevoerd voor het uitvoeren van de QRA die aan dit advies ten grondslag ligt.

3.2 Belemmeringenstrook

Op grond van artikel 14 van het Bevb moet, indien een buisleiding binnen het plan aanwezig is, de buisleiding en de zogenaamde belemmeringenstrook van de hoge druk aardgasleidingen op de verbeelding worden weergegeven. De belemmeringenstrook bedraagt 5 meter aan weerszijden van een buisleiding, gemeten uit het hart van de leiding.

Binnen de belemmeringenstrook mogen geen locaties worden bestemd waar bouwwerken kunnen worden opgericht. Daarnaast geldt een vergunningstelsel voor werken of werkzaamheden die van invloed kunnen zijn op de integriteit en werking van de buisleiding, niet zijnde graafwerkzaamheden als bedoeld in de Wion. Voor graafwerkzaamheden geldt een zogenaamde klic melding.

3.3 Risicoberekening buisleidingen

Omdat het invloedsgebied van de hoge druk aardgasleidingen van de Gasunie nabij of binnen het plangebied ligt, moet op grond van het Besluit externe veiligheid buisleidingen (Bebv) aan het plaatsgebonden risico worden getoetst en moet het groepsrisico worden berekend en worden verantwoord.

De risico's van de hoge druk aardgasleidingen zijn voor de relevante buisleidingen berekend middels een kwantitatieve risico analyse (QRA). Daarvoor is de leidingdata bij de Gasunie en de NAM opgevraagd. De Uitkomsten van de QRA zijn in deze rapportage uitgewerkt.

3.4 Structuurvisie buisleidingen

In de structuurvisie buisleidingen is ter hoogte van deze ontwikkelingslocatie een voorkeurstracé vastgelegd waarbinnen in de toekomst uitbreiding van ondergrondse buisleidingen van nationaal belang zijn voorzien.

De reserveringsruimte voor dit tracé bedraagt 70 meter. In figuur 1 is dit tracé visueel weergegeven. Op grond van het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro) dient bij de vaststelling van een bestemmingsplan rekening te worden gehouden met deze structuurvisie buisleidingen.

3.5 Plaatsgebonden risico 10^{-6} per jaar (buisleidingen)

Van de vier hoge druk aardgasleidingen is ter hoogte van de ontwikkelingslocatie geen $PR10^{-6}$ aanwezig. Op grond van de QRA en het Bevb kan worden geconcludeerd dat deze ruimtelijke ontwikkeling voldoet aan de grenswaarde van het plaatsgebonden risico 10^{-6} per jaar.

3.6 Invloedsgebied buisleidingen

Binnen het invloedsgebied van de buisleidingen moet het groepsrisico worden beoordeeld en worden verantwoord. Het groepsrisico is met het rekenprogramma Carola berekend en aan de hand daarvan beoordeeld. De grootte van de invloedsgebieden varieert van circa 540 tot 580 meter vanaf de buisleidingen. Het plangebied ligt binnen het invloedsgebied van alle vier de leidingen.

Binnen het invloedsgebied, zoals hiervoor vermeld, is tevens de 100% letaliteitszone van belang. Deze zone varieert van circa 200 tot 210 meter vanaf de buisleidingen. Het plangebied ligt eveneens binnen deze zone.

In onderstaande figuur wordt de ligging van het invloedsgebied en de 100% letaliteitszone weergegeven van de maatgevende buisleiding A-661.

Figuur 3. Ligging invloedsgebied en 100% letaliteitszone buisleidingen A-661

3.6.1 Kwantitatieve beoordeling groepsrisico

Binnen het invloedsgebied van de hoge druk aardgasbuisleidingen is de hoogte van het groepsrisico met het programma Carola bepaald. Om de hoogte van het groepsrisico te kunnen bepalen is gebruik gemaakt van de BAG-populatieservice.

Voor de groepsrisicoberekening zijn de volgende BAG-populatiegegevens met de volgende aanwezigheid in het programma geïmporteerd.

Populatiebestand	Type	DAG	NACHT
Wonend-vakantiehuis	wonen	50%	100%
Kantoor-kliniek-onderwijs-winkel	werken	100%	0%
industrie	werken	100%	30%

Voor de nieuwe ontwikkeling is gerekend met 15 cliënten en 2,4 bewoners van de nieuw te realiseren bedrijfswoning. Dit houdt een toename van 9 personen ten opzichte van de huidige situatie in. De groepsrisicoberekening is uitgevoerd voor de bestaande situatie en voor de nieuwe situatie.

Uit de risico berekening blijkt dat de toekomstige situatie ten opzichte van de bestaande situatie nauwelijks een verandering van de hoogte van het groepsrisico oplevert.

De groepsrisicoberekening is daarom ook alleen met de populatie binnen het plangebied uitgevoerd, wat resulteert in een groepsrisico van 15 personen. Dit aantal wordt voor alle vier leidingen berekend. Dit betekent dat de personen binnen de zorgboerderij geen overlevingskans hebben wanneer één van de aardgasleidingen zal falen, als gevolg van een fakkelbrand waardoor een hoge warmtestralingsintensiteit op het plangebied zal ontstaan.

Het aantal van 15 personen is van de vier leidingen berekend en heeft een lage kans. De kansen variëren namelijk van $1,01 \cdot 10^{-7}$ tot $4,12 \cdot 10^{-8}$. Uit de berekening blijkt dat het gaat om een toename alleen binnen het plangebied van 15 personen. In het totale invloedsgebied bedraagt het groepsrisico maximaal 33 slachtoffers.

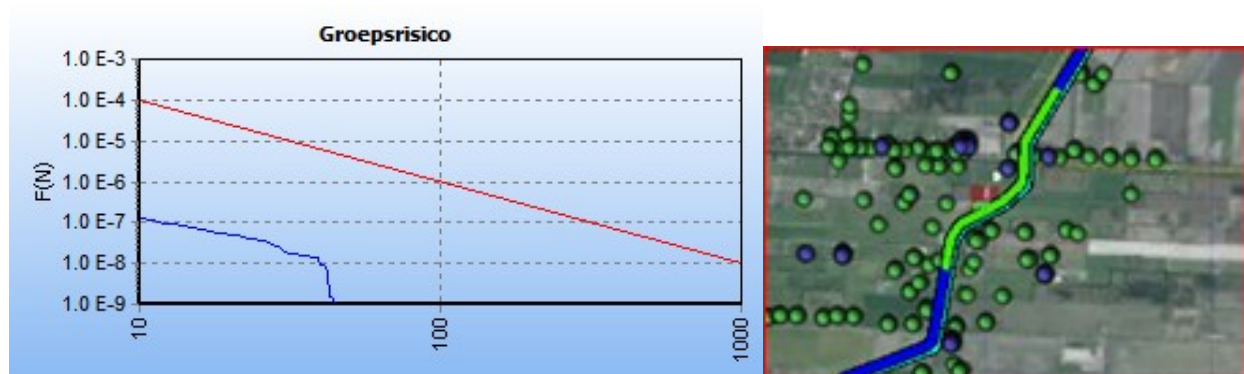
De berekening van het groepsrisico voor het plangebied levert overigens geen overschrijding van de oriëntatiewaarde van het groepsrisico op. Het groepsrisico ligt eveneens meer dan een factor 0,1 beneden de oriëntatiewaarde.

Hieronder volgt een weergave van de fN-curves van het berekende groepsrisico's per buisleiding. De curve geeft het groepsrisico weer van de zogenaamde 'slechtste' kilometer van het desbetreffende tracé, veelal het gebied met de grootste populatie. In de afbeeldingen is dat tracé met een groene lijn weergegeven.

Toelichting

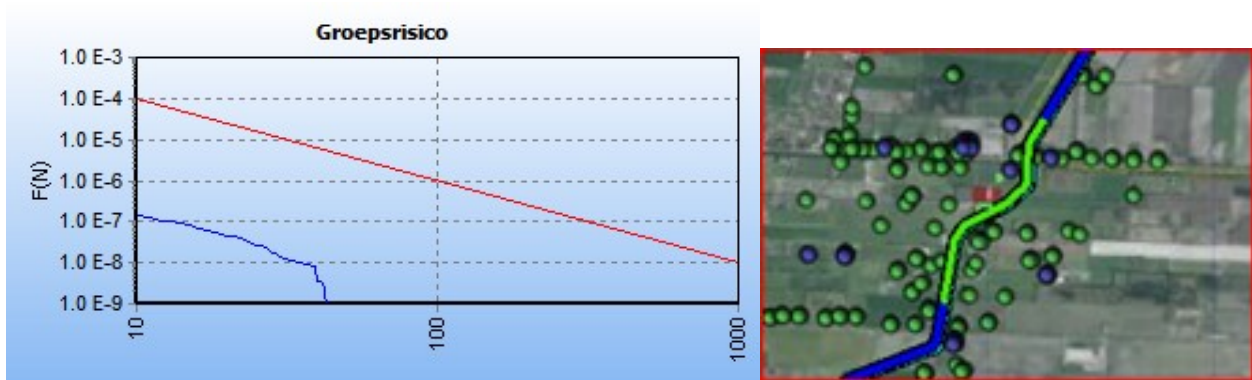
De maximale overschrijdingsfactor geeft de hoogte van het groepsrisico ten opzichte van de oriëntatiewaarde van het groepsrisico aan. Het groepsrisico is gelijk aan de oriëntatiewaarde, als deze 100% van de oriëntatiewaarde bedraagt (komt overeen met overschrijdingsfactor 1).

De maximale overschrijdingsfactor A-516 is gelijk aan $2.332E-03$ (0.23%) (27 slachtoffers, $3.2E-08$):

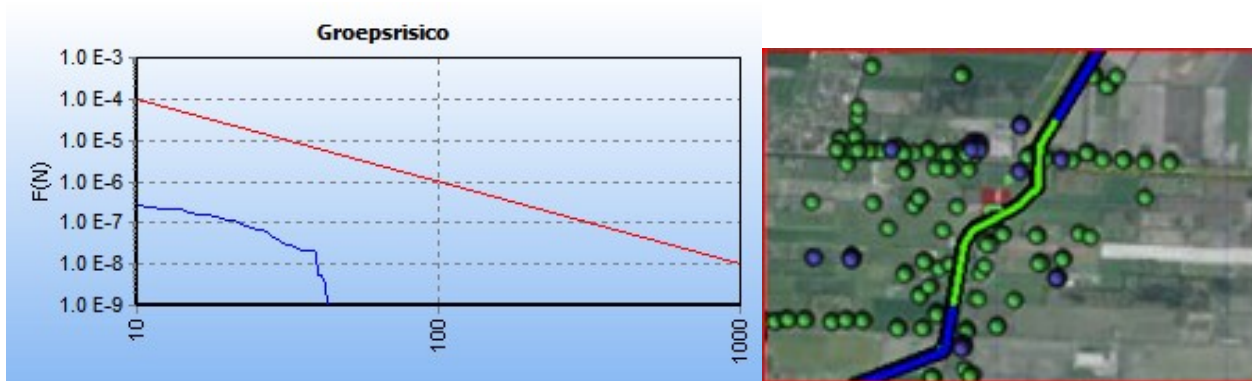
Figuur 4. fN-curve groepsrisico A-516

De maximale overschrijdingsfactor A-519 is gelijk aan $1.921E-03$ (0.2%) (21 slachtoffers, $4.36E-08$):

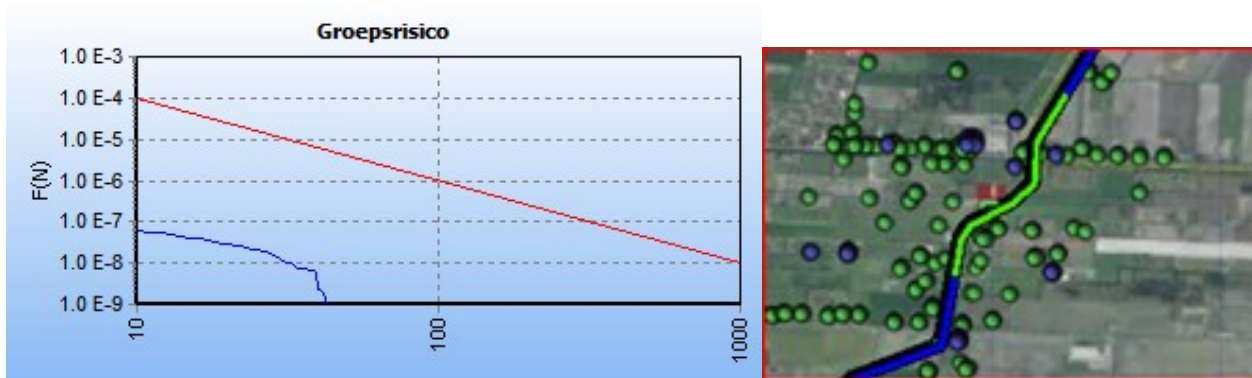
Figuur 5. fN-curve groepsrisico A-519

De maximale overschrijdingsfactor A-619 is gelijk aan $4.854E-03$ (0.5%) (21 slachtoffers, $1.1E-07$):

Figuur 6. fN-curve groepsrisico A-619

De maximale overschrijdingsfactor A-661 is gelijk aan $1.34E-03$ (0.13%) (27 slachtoffers, $1.84E-08$):

Figuur 7. fN-curve groepsrisico A-661

3.7 Verantwoording groepsrisico

Het groepsrisico is met behulp van het rekenprogramma Carola bepaald. Uit deze analyse is gebleken dat het hoogste groepsrisico wordt berekend vanwege de maatgevende buisleiding A-516

De hoogte van het groepsrisico bedraagt minder dan 10% van de oriëntatiewaarde van het groepsrisico. Daarnaast neemt de hoogte van het groepsrisico vrijwel niet toe. In dit geval kan worden volstaan met een beperkte verantwoording van het groepsrisico.

Een beperkte verantwoording houdt in dat een onderzoek naar maatregelen die leiden tot een lager groepsrisico niet noodzakelijk is. Dit geldt eveneens voor het uitvoeren van een onderzoek naar alternatieve locaties.

In verband met de zelfredzaamheid en hulpverlening dient advies te worden gevraagd bij de VRD. Het door de VRD gegeven advies dient gemotiveerd te worden meegewogen in de verantwoording.

4 Conclusies en aanbevelingen

Na het uitvoeren van de risicoanalyse voor het ingediende principeverzoek voor de uitbreiding van de zorgboerderij worden in dit hoofdstuk de conclusies gegeven en worden aanbevelingen gedaan voor het nieuwe bestemmingsplan. Dit kunnen aanbevelingen zijn die voor de verbeelding, de regels en of de toelichting van het bestemmingsplan bedoeld zijn.

Er wordt zorg geboden in de vorm van 24-uurs verblijf (begeleid wonen) van maximaal 15 jongeren met een gedragshandicap. Deze doelgroep kan overigens in het kader van externe veiligheid wel als voldoende zelfredzaam worden beoordeeld.

4.1 Buisleidingen (BEVB)

Voor het bestemmingsplan is in deze risicoanalyse rekening gehouden met hoge druk aardgasleidingen. Deze buisleidingen dienen met een lijnsymbool op de verbeelding te worden geplaatst. Voor deze planlocatie zijn vier hoge druk aardgasleidingen van belang.

4.1.1 Plaatsgebonden risico buisleidingen

Ter hoogte van de ontwikkelingslocatie zijn geen $PR10^{-6}$ contouren berekend. Het ruimtelijk plan voldoet hierdoor aan de grenswaarde van het plaatsgebonden risico 10-6 per jaar.

4.1.2 Invloedsgebied buisleidingen

De vier hoge druk aardgasleidingen hebben een invloedsgebied dat over de planlocatie ligt. Invloedsgebieden worden niet op de verbeelding van het bestemmingsplan geplaatst. Het plangebied ligt tevens binnen de 100% letaliteitszone.

4.1.3 Belemmeringenstrook

Van de buisleidingen die binnen het plangebied liggen dient naast de leiding zelf ook de belemmeringenstrook van 5 meter, gemeten vanuit het hart van de leiding aan weerszijden van de leiding, op de verbeelding te worden geplaatst. Binnen de belemmeringenstrook gelden beperkingen die in de regels moeten zijn geborgd.

Regels belemmeringenstrook

- Geen nieuwe bestemmingen die het oprichten van kwetsbare objecten of overige bouwwerken toestaan;
- Een vergunningstelsel (artikel 3.3 van de WRO) voor werken of werkzaamheden die van invloed kunnen zijn op de integriteit en werking van de buisleiding, niet zijnde graafwerkzaamheden als bedoeld in de Wion.

Voor zover een wijzigingsbevoegdheid wordt gegeven om in afwijking van het bestemmingsplan bij een omgevingsvergunning het oprichten van een bouwwerk binnen de belemmeringenstrook toe wordt gestaan, mag alleen de omgevingsvergunning worden verleend voor zover de veiligheid met betrekking tot de buisleiding niet wordt geschaad.

Binnen de belemmeringenstrook gelden de Algemene VELIN-voorwaarden voor grondroer- en overige activiteiten.

4.1.4 Groepsrisico buisleidingen

In de toelichting van het bestemmingsplan dient het groepsrisico te worden verantwoord. Voor die verantwoording kan de inhoud van hoofdstuk 3 van dit rapport als input dienen. Kort samengevat komt dit op het volgende neer:

- Het groepsrisico verandert vanwege de ruimtelijke ontwikkeling nauwelijks en ligt over het algemeen vrij laag;
- Het gehele plangebied ligt binnen de 100% letaliteitszone, dit heeft tot gevolg dat de hoogte van het groepsrisico alleen binnen het plangebied 15 slachtoffers bedraagt;
- De oriëntatiewaarde van het groepsrisico wordt niet overschreden;
- De hoogte van het groepsrisico bedraagt minder dan 10% van de oriëntatiewaarde;
- Er zijn geen maatregelen noodzakelijk die tot een lager groepsrisico leiden.

4.1.5 Structuurvisie buisleidingen

Vanwege de vastgestelde structuurvisie die is vastgesteld in het Barro mogen geen objecten binnen de reserveringsstrook worden geprojecteerd. Binnen het onderhavig plan worden geen nieuwe verblijfsobjecten binnen deze strook geprojecteerd en voldoet het plan hiermee aan de voorwaarden van het Barro.

4.2 Veiligheidsregio Drenthe (VRD)

Voor het vaststellen van het ruimtelijk plan dient de gemeente Hoogeveen de VRD in de gelegenheid te stellen om te kunnen adviseren in het kader van de hulpverlening en zelfredzaamheid. Deze twee aspecten vormen een onderdeel van de verantwoording van het groepsrisico.